

Crítica profètica a les institucions

Maria Claustre Soler, odn

Biblista, professora de la Facultat de Teologia de Catalunya

1. Breus pinzellades sobre la persona del profeta

El profeta és una persona del poble, plenament compromesa amb la societat del seu temps; una persona cridada per Déu a ser sentinella de l'aliança; un Déu amb qui manté una relació personal iniciada en el moment de la vocació. La Paraula el posa en contacte amb els altres; per això el trobem en els llocs públics ja sigui la plaça o el temple. Fidel al Déu de l'aliança, un Déu lliure i alliberador, el profeta es distanciació del poder opressor de torn. La seva atenció als esdeveniments i la seva sensibilitat social el capaciten per a ser intèrpret de la història car tot esdeveniment demana ser interpretat i el profeta se sent cridat a desentranar el voler de Déu en la trama dels signes dels temps.

No entraré ara en distincions sobre classes de profetes però sí que s'imposa una diferenciació entre els profetes institucionalitzats (els de la cort, vinculats a un santuari o al temple que sovint s'enganyen a si mateixos i als altres) i els profetes enviats per Déu, esperonats per l'Esperit i que tenen per senyera la llibertat. Jo em referiré exclusivament a aquests.

2. El profeta i les institucions

Parlant analògicament i a la llum de la història d'Israel podem

veure com Déu governa el seu poble amb les dues mans. A la mà dreta hi té les institucions: la Torà (la Llei) juntament amb el rei (el seu ungit) i, a l'esquerra, el profeta. Quan la Torà es desvirtua, el rei es mostra arbitrari i els drets dels pobres són atropellats, entra en joc el profeta, la mà esquerra de Déu. De fet, els profetes apareixen quan les institucions entren en crisi, sigui pel motiu que sigui. Per tant, podem dir que els profetes són els sentinelles de la puresa de les institucions; d'aquí ve que més que importants siguin imprescindibles. La seva missió consisteix a denunciar les institucions il·legítimes (aquelles no instituïdes per Déu)¹ i pel que fa a les legítimes vetllar perquè no es desnaturalitzin a causa de la temptació del poder o es desviïn de la finalitat per la qual van ser creades en oblidar els aspectes essencials i absolutitzar els secundaris. La Torà o Llei ha de vetllar per una correcta relació entre Déu i el poble, però mai pot convertir-se en un absolut. En principi la Torà està sota la responsabilitat del sacerdot que en té la custòdia perquè la Llei és una sentència proferida en un santuari sota l'autoritat de Déu.²

Pel que fa al rei, no se'l divinitza com a Egipte ni se'l té com a fill de la divinitat com a Mesopotàmia, però sí que té un estatus especial. Ell és l'ungit, l'encarregat de fer visible la sol·licitud de Déu envers el poble. Per això se'l considera el pastor, el responsable de fer germinar en el país la pau i la justícia. Gràcies al rei, s'obté el respecte dels països veïns, es pronuncien els judicis, es protegeix l'orfe i la viuda i s'assegura el comerç.

Segons la llei del Deuteronomi, la funció de les autoritats és vetllar perquè la relació amb Déu i les relacions socials s'adeqüin a la voluntat de Déu coneguda per la seva Torà³ que, més que una llei, és la voluntat de Déu posada per escrit. Per això la fe no es pot dissociar del culte de la mateixa manera que el culte no es pot dissociar de la vida.

1. Elies al Carmel contra els profetes de Baal, per exemple: 1 Re 18.

2. Ex 12,49; Lv 6,2; Dt 33,10; Os 4,6.

3. Crida l'atenció el fet de descobrir en el Codi deuteronomí, del segle VIII aC., tres grans nuclis: Relació amb Déu (Dt 12- 16,17); funció de les autoritats (Dt 16,18 - 18,22), i relacions entre el poble (Dt 19 - 25,16).

Impulsat per l'Esperit, el profeta no es deixarà encadenar ni emmordassar per cap institució; està per damunt de totes. La seva autoritat moral li permet donar ordres a tot el poble, incloses les autoritats.

Segons aquest codi, el poder de l'Estat no es concentra en una sola persona perquè és perillós. Si bé no hi trobem una divisió de poders (legislatiu, executiu i judicial) en el sentit modern de la paraula, sí que ens mostra certa separació de poders, tot i que amb algunes peculiaritats. El rei, que en altres moments acaparava tot el poder, se'l presenta aquí descarregat de moltes funcions;⁴ mai no pot ser l'amo del poble⁵ que pertany a Déu i la funció de judicar no sols correspon al monarca, sinó que s'assigna també als jutges i magistrats⁶ amb la possibilitat de recórrer als sacerdots,⁷ si es creu que això pot assegurar un judici més just.

Tot i ser col·locat al costat dels jutges, reis i sacerdots, el profeta no té cap mena de poder coercitiu. Més que una institució, la profecia és un carisma i els qui l'han rebut sols gaudeixen d'autoritat moral.⁸ Impulsat per l'Esperit, el profeta no es deixarà encadenar ni emmordassar per cap institució; està per damunt de totes. La seva autoritat moral li permet donar ordres a tot el poble, incloses les autoritats.

2.1. La primera gran denúncia dels profetes: la prostitució de la justícia és un atemptat a l'aliança

Per l'aliança, Israel s'havia compromès a ser un poble de germans, però el pas de l'època tribal a la monarquia, amb l'aparició

4. Dt 17, 14-20.

5. Faula de Jotam: Jt 9,7-15.

6. Dt 16,18-20.

7. Dt 17,8-11.

8. Dt 15, 18-22.

de les ciutats, va comportar una gran fragmentació social i, mentre uns quants veien créixer els seus béns, una gran part vivia un empobriment progressiu fins a arribar a la venda dels propis fills com a esclaus. Això sí, la litúrgia cultural era majestuosa i esplèndida. És just en aquest moment que s'alça enèrgica la veu del profeta.

A Jerusalem, Isaïes defensa els pobres de la cobdícia dels latifundistes: «Ai dels qui, a costa dels veïns, engrandeixen les cases i els camps! Aviat no quedarà lloc per a ningú, habitareu sols en el país» (Is 5,8). El profeta reivindica també els drets dels innocents vulnerats per la corrupció dels jutges: «Ah, com s'ha substituït la ciutat fidel! Hi habitava el dret, s'hi allotjava gent honorada; però ara és plena d'assassins. Els teus governants són uns bandolers, companys de lladres. Tots busquen els suborns, van darrere els obsequis» (Is 1,21.23). Impressiona de veure com en són d'actuals aquestes paraules perquè en tot temps, el gran perill del poder polític i religiós és posar-se al servei dels interessos de la classe econòmica.

Isaïes clama també contra els polítics que perverteixen el dret: «Ai dels qui fan lleis injustes i promulguen decrets opressors! Neguen la justícia als febles, roben el dret als pobres del meu poble» (Is 10,1-2a). Sí, governs ineptes i jutges corruptes van agafats de la mà: «Vosaltres odieu el qui exigeix judicis justos, avorriu el qui diu la veritat», diu sense embuts el profeta Amós.⁹

Sovint aquestes agressions personals solen anar agermanades amb la perversió de les estructures amb l'establiment d'uns sistemes jurídics arbitraris que permeten d'apoderar-se legalment dels béns i les possessions dels més febles: «Poble meu —diu el Senyor—, els opressors t'escanyen amb tributs, els usurers et governen» (Is 3,12a).

Els profetes denuncien també el luxe i la bona vida d'una societat centrada en un consumisme sense fre que estableix unes diferències injustes entre el qui té molt i el qui no té allò més necessari: «Ai dels qui de bon matí corren darrere la beguda i al capvespre s'atarden encesos pel vi! Mentre s'embriaguen al so de l'arpa, la lira, el tamborí i la flauta, no pensen què fa el Senyor» (Is 5,11-12a). «Us ajaieu en

9. Am 5,10.

Si els dogmes no són gèrmens de vida i no van impregnats d'ètica, perden tot valor; pitjor encara, són un narcòtic per a les classes dirigents, practicants per excel·lència.

llits de marfil, us estireu en els vostres divans, mengeu els anyells més tendres i els vedells engreixats en estables» (Am 6,4). I tot això en gent que es vanta de tenir Yhwh per pare quan Déu prefereix la justícia al culte, la preocupació pels indefensos abans que les pràctiques religioses.

Si Amós ja havia denunciat que el preu d'un pobre era un parell de sandàlies,¹⁰ Miquees va més lluny en denunciar la divisió de la societat en dos blocs: d'una banda, els opressors, i de l'altra, «el meu poble» víctima dels excessos dels primers: «Jo us dic: Escolteu bé, governants del poble de Jacob, prohoms de la casa d'Israel! ¿No us pertoca a vosaltres de conèixer el dret? Doncs només sabeu odiar el bé i estimar el mal: arrenqueu la pell del cos i la carn dels ossos [...] Això diu el Senyor parlant contra els profetes que desencaminen el meu poble: “Quan poden fer bones queixalades proclamen que ve la pau, però declaren la guerra santa a qui no els posa res a la boca.” Escolteu, doncs, això, governants del poble de Jacob [...] vosaltres que abomineu el dret i torceu tot el que és recte, que engrandiú Sió a còpia de sang, i Jerusalem al preu d'injustícies! Els qui la governen es deixen subornar, els sacerdots fan pagar els seus oracles, i els profetes vaticinen per diners» (Mi 3,1-5.9-11a). Al llarg del seu missatge, Miquees assenyala qui són els opressors. Als qui tenen el poder polític, econòmic i judicial, cal afegir-hi l'estament religiós: sacerdots i falsos profetes en franca complicitat.

I no solament crítica la violència de les classes altes, sinó que assenyala igualment les extorsions i el frau que sovintegen en el comerç: «¿Puc encara suportar, casa de maldat, tresors mal adquirits i mesures

10. Am 2,6.

esquifides i detestables? ¿Puc justificar balances fraudulentos o bosses de pesos falsificats?» (Mi 6,10-11). Un poble que esdevé opressor fa traïció a l'aliança en oblidar que Yhwh és un Déu lliure i alliberador.

Segons Miquees, per a Déu no compten els títols ni els dogmes si no van agermanats de la pràctica de la justícia. Si els dogmes no són gèrmens de vida i no van impregnats d'ètica, perden tot valor; pitjor encara, són un narcòtic per a les classes dirigents, practicants per excel·lència: «¿No és cert que el Senyor és enmig nostre i no ens caurà al damunt cap desgràcia?» (Mi 3,11).

2.2. La segona gran denúncia dels profetes: la prostitució del culte

Encara que pugui semblar que alguns profetes són contraris al culte, ho són tan sols d'aquell culte que no compleix la finalitat de posar els fidels en contacte amb Déu. A Israel, el culte no era quelcom al marge de la història i de la política, sinó que estava tan profundament imbricat que un fals culte comportava la passivitat de Yhwh mentre que el culte sincer portava el fidel a experimentar l'acció vivificadora de Déu. El culte correcte activava la vida a través de la justícia i del dret, però ambdós, en major o menor grau, acabaren sucumbint a la temptació del poder. El culte veritable és incompatible amb la injustícia, la cobdícia, el luxe insolidari, la indiferència davant el dolor de l'altre, la corrupció judicial i politicoadministrativa, l'arbitrarietat...

La celebració cultural propiciava l'encontre amb el Déu salvador conegut per Israel al llarg de la seva història. Al mateix temps, cal afirmar que enlloc trobem la menor empremta que permeti suposar que amb les lleis del culte es pogués condicionar la llibertat de Yhwh, absolutament sobirà en tot temps. Els funcionaris del temple, inclòs el gran sacerdot, no podien disposar de la manifestació del Déu d'Israel, no podien provocar-la ni mediatitzar-la.

Els funcionaris del temple, inclòs el gran sacerdot, no podien disposar de la manifestació del Déu d'Israel, no podien provocar-la ni mediatitzar-la.

2.3. La idolatria i/o la manipulació de Déu

La Llei ho deixa clar: No tinguis cap altre déu fora de mi. No et fabriquis ídols; no et facis cap imatge [...] perquè jo, Yhwh, el teu Déu, sóc el Déu-gelós (Ex 20,3-5). La prohibició de fabricar imatges volia impedir la manipulació de Déu, car quan ens fem una imatge la fem nostra. El que se'ns demana és viure com a imatges de Déu, però com que això és molt exigent, massa sovint l'ésser humà opta per fer-se un déu a la seva imatge, a la seva mida. Ahir i avui, tots podem caure en mites i a adorar imatges. No cal pensar en estàtues; fins i tot les veritats de fe poden ser adorades idolàtricament. Tot a canvi d'un grapat de seguretats. Sí, el culte, les veritats de fe, els sistemes religiosos, les persones sagrades, els temps, les tradicions, poden arribar a veure's absolutitzades. En aquest error hi van caure molts israelites i els profetes ho denunciaren.

Sovint, la desviació pel que fa a la Torà anava acompanyada d'una desvirtuació del temple. El problema no és el temple en si mateix car la seva funció és propiciar l'encontre entre Déu i els creients, però el que va afavorir el temple en la pràctica és la falsa seguretat que el temple els salvaria, com més endavant salvaria el compliment de la Llei. Ja no és Déu qui salva; són ells qui se salven pel fet d'arrecerar-se al temple o en complir la llei, i això s'arribà a convertir en dogma.

Miquees esbotza radicalment aquesta confiança amb paraules provocadores: «Encara gosen recolzar-se en el Senyor tot dient: “¿No és cert que el Senyor és enmig nostre i no ens caurà al damunt cap desgràcia?” Justament per culpa vostra Sió serà un camp llaurat; Jerusalem, un munt de ruïnes, i la muntanya del temple, un recinte cobert de matolls» (Mi 3,11b-12). Un segle més tard, Jeremies reblarà el clau

No es tracta de posar Déu al servei de l'Estat com podria passar en un nacionalcatolicisme, però es pot convertir l'Estat en Déu i al seu altar continuar immolant-hi moltes víctimes. Fins es pot arribar a pervertir la voluntat humana afirmant que és voluntat de Déu.

en dir: «Robeu, mateu, cometeu adulteri, jureu en fals... i després veniu a presentar-vos al meu davant, en aquest temple que porta el meu nom. ¿Penseu que això us salvarà?... Aquest temple que porta el meu nom, ¿us penseu que és una cova de lladres?» Paraules que farà seves el mateix Jesús de Natzaret quan fa fora els mercaders del temple.¹¹

Amós no accepta que s'assisteixi al temple amb ofrenes i sacrificis mentre s'atropella els pobres. Miquees s'escandalitza en observar com els poderosos van gelosos als serveis religiosos mentre endeuten els camperols pobres per quedar-se amb les seves terres i Osees s'encén quan veu que els sacerdots s'involucren en crims, mentides i robaris. Ningú com ells va denunciar que no hi ha culte legítim sense justícia. També Isaïes clama contra el culte esplèndid de la gent rica però sense entranyes: «Ell us diu: “Per què m’oferiu tants sacrificis? Estic embafat d’holocaustos de xais i de greix de moltons [...] Quan veniu a presentar-vos davant meu amb els vostres animals, no feu més que passejar-vos pels meus atris [...] No porteu més ofrenes inútils: el fum dels sacrificis, el detesto... deixeu de fer el mal, apreneu a fer el bé, busqueu la justícia, detureu l’opressor, defenseu l’orfe, pledegeu a favor de la viuda”» (Is 1,11-13.16-17). Estàriem en un error si penséssim que la idolatria és cosa d’aquell temps i que no té gens a veure amb nosaltres. És un fenomen molt viu també avui.

En el segle VIII aC. el gran error dels reis del moment va ser oblidar Déu i posar la confiança en les pròpies forces i en les aliances amb les grans potències. També avui es pot arribar a convertir el poder en

11. Mt 21,12-13; Mc 11,15-16; Lc 19,45-46; Jn 2,14-17.

un absolut. No es tracta de posar Déu al servei de la Estat com podria passar en un nacionalcatolicisme, però es pot convertir l'Estat en Déu i al seu altar continuar immolant-hi moltes víctimes. Fins es pot arribar a pervertir la voluntat humana afirmant que és voluntat de Déu.

També la mateixa riquesa es pot veure divinitzada quan es converteix en el bé suprem i en l'orientació fonamental de la vida.¹² Avui, com ahir, el déu Mammon és un gran rival, per tal com obre portes i aplanava voluntats. Va influir en els oracles del profetes de la cort, en l'ensenyament dels sacerdots, en les sentències dels jutges i en la declaració dels testimonis. Deia ja el gran Pere Crisòleg parlant d'aquest déu:

«Mana als pobles, decideix en els regnes, ordena guerres, compra mercenaris, ven la sang, causa morts, destrueix ciutats, sotmet pobles, assetja fortaleses, humilia els ciutadans, presideix els tribunals, esborra el dret, confon el just i l'injust, i, ferm fins a la mort, posa en crisi la fe, viola la veritat, dissipa l'honradesa, trenca els vincles d'afecte, destrueix la innocència, aterra la pietat, estripa l'afecte, destrueix l'amistat. Què més? Aquest és Mammon, senyor de la iniquitat, dominant iniquament tant el cos com l'esperit dels homes».¹³

2.4. Quan l'autoritat ja no és un servei sinó un simple poder

De la mateixa manera que l'autoritat judicial entrà en descrèdit per manca d'honestedat i per la corrupció, també els reis i governants es veieren temptats per l'amor al poder fent oïdes sordes a la paraula profètica. Quan Jeremies, de part de Déu, brindava al rei una porta de sortida, no sols no fou escoltat, sinó que fou maltractat fins que va arribar el desastre temut i anunciat pel profeta: l'exili a Babilònia. Una part del poble fou deportada i la ciutat restà en ruïnes. De tots els reis, tant del Nord com del Sud, el redactor de la història deute-

12. De fet, els bens terrenals són indiferents en si mateixos. És l'actitud humana la que els perverteix, la que els divinitza atorgant-los el segell de la injustícia.

13. Migne, PL 52, 547.

És a l'exili, en el segle VII aC., quan s'ensorren les institucions i sembla que tot ha arribat al final, que apareix un profeta recordant que per a Déu tot final pot ser un nou començament.

ronomista sols en salva tres. Per això el profeta Ezequiel escriu des de Babilònia: «El Senyor em va comunicar la seva paraula. Em digué: —Fill d'home, profetitza contra els pastors, profetitza i digues-los: ‘Això us fa saber el Senyor Déu: Ai dels pastors d'Israel, que es pasturen a ells mateixos! Els pastors, ¿no han de pasturar el ramat? Vosaltres, en canvi, us alimenteu de la seva llet, us vestiu amb la seva llana, mateu les ovelles més grasses, però no pastureu el ramat [...] Sense pastor, les ovelles s'han dispersat i han estat devorades per animals feréstecs de tota mena [...] El meu ramat ha estat depredat i devorat pels animals salvatges, perquè no tenia pastors. Els meus pastors no se n'ocupen: en comptes de pasturar-lo, es pasturen a ells mateixos» (Ez 34,1-8).

2.5. Caiguda de les institucions. El Deuteroisaïes: la imaginació al servei de la Paraula.

Al llarg de la història de Salvació podem veure com la darrera paraula la té sempre l'amor misericordiós de Déu. És a l'exili, en el segle VII aC., quan s'ensorren les institucions i sembla que tot ha arribat al final, que apareix un profeta recordant que per a Déu tot final pot ser un nou començament. El Deuteroisaïes és un profeta d'esperança en el cor d'un poble abocat a la desesperança. Quan trontollen les antigues creences, quan sembla que no hi ha futur, apareix un profeta que aposta per temps nous: «No recordeu més els fets passats, no penseu en els gestes antigues. Faré una nova gesta, que ja comença a despuntar. No us n'adoneu?» (Is 43,18).

Aquest home té una mica de Moisès i molt d'evangelista perquè és prou guanyador d'uns fets tan sorprenents que apunten vers un horitzó sen-

Sense altre recurs que la Paraula, el profeta ha de proporcionar mitjans que possibilitin l'esperança a una comunitat que ha perdut la confiança no sols en el seu Déu, sinó també en ella mateixa.

se fronteres. No faltarien temors ni dubtes, però el profeta és l'home de l'aposta, una aposta que passa per transformar l'eclipsi de l'exili en oportunitat històrica: «Escolteu-me, casal de Jacob, supervivents del poble d'Israel: Us duc als braços des que vau néixer, sóc jo qui us porta des de les entranyes de la mare [...] Jo us he fet i us portaré als braços, us hi duré i us salvaré... Qui trobareu que s'assembla a mi?» (Is 46,3-5).

Aquest profeta està convençut de la novetat que és capaç de generar la Paraula de Déu. La missió li exigeix de posar la imaginació al servei de la Paraula per tal de somiar un futur alternatiu a l'angosta situació que travessa el poble que ja no és capaç d'experimentar altra cosa que efímeres evasions en la seva rutina quotidiana.

Sense altre recurs que la Paraula, el profeta ha de proporcionar mitjans que possibilitin l'esperança a una comunitat que ha perdut la confiança no sols en el seu Déu, sinó també en ella mateixa. El Deuterosaies, apel·lant a la memòria històrica, retorna al poble la fe perduda: «Recordeu els fets antics: Jo sóc Déu, i no n'hi ha d'altre. Jo sol sóc Déu; no n'hi ha cap com jo» (Is 46,9). Però en la vida del profeta no hi faltará el sofriment perquè els canvis no són fàcils. Obrir camins no proporciona popularitat, sinó tot al contrari. Una mirada atenta a la història mostra que són les persones creatives les que han obert camins nous perquè han estat capaces d'aportar novetat, tot i que el preu que hagueren de pagar fou ben alt.

2.6. El profeta no és tan sols home de denúncia sinó també d'anunci

Els profetes del s.viii aC. ja formulaven magistralment una síntesi

L'amor i la compassió han de ser el motor en les relacions humanes, i tot això amarat d'una joia profunda, com ens recorda constantment el papa Francesc.

del que és la religió, assenyalant-ne els elements nuclears: «Si no teniu fe, no us podreu mantenir fermes» (Is 7,9). «Cerqueu-me, si voleu viure» (Am 5,4). «El que jo vull és amor i no sacrificis» (Os 6,6). «Ja t'han ensenyat, home, què és bo, què espera de tu el Senyor: practica la justícia, estima la bondat, comporta't humilment amb el teu Déu» (Mi 6,8).

Doncs bé, al retorn de l'exili, un altre profeta, Zacaries, reprèn la torxa dels seus antecessors però afegint-hi un element nou: «—Això havia demanat el Senyor de l'univers: “Celebreu judicis justos, practiqueu entre vosaltres l'amor i la compassió. No oprimiu les viudes i els orfes, ni els immigrants ni els pobres...”» (Zc 7,9-10).

L'amor i la compassió han de ser el motor en les relacions humanes, i tot això amarat d'una joia profunda, com ens recorda constantment el papa Francesc. Per això Zacaries afegeix: «—Això anuncia el Senyor de l'univers: “Des d'ara, per a la gent de Judà, els dejunis dels mesos quart, cinquè, setè i desè seran ocasió de festa, de goig i d'alegria. Estimeu doncs, la veritat i la pau”» (Zc 8,18-19). Tot un programa de vida: alegrar-se, estimar i practicar la justícia que passa per viure en la veritat i la pau. Paraules com aquestes alentiren als *anawim*, persones pobres amb una fe fonamentada en Déu i que mantingueren la torxa de l'esperança encesa fins a l'arribada del Messies.

3. Els profetes, els precursors de Jesús de Natzaret

Quan Jesús entrà en la vida pública no ho feu pel portal de les institucions sinó per l'estret viarany de la profecia.¹⁴ Com els profetes,

14. Lc 4,16-20.

Podem veure com Jesús no entra a formar part de cap de les institucions del moment. Ell és un laic que, en consonància amb el Deuteronomi, predica una religió del cor.

també ell va criticar les institucions i ho pagà amb la vida. En aquell moment, la Torà ja no era el pedagog que guia el poble en el camí de fer la voluntat del Pare, sinó que s'havia convertit en un absolut, una instància suprahistòrica. Ser fidel a Déu equivalia a guardar la Llei i una llei fixada i mediatitzada per uns homes. Això comportava que els escribes i els mestres esdevinguessin veritables amos de les consciències disposant de tots els recursos per a manipular la Llei amb les seves interpretacions. L'opressió més nefasta és la de les consciències, la interpretació legalista de la religió perquè es fa en nom de Déu.

Jesús no va venir a abolir la Llei,¹⁵ sinó a donar-li plenitud; s'estimava el temple però sols tenia un absolut: el Pare i el seu somni d'instal·lar el Regne. La Llei s'havia perdut en un bosc de normatives i tradicions absurdes. D'aquí les crítiques a lletrats i fariseus: «Ai de vosaltres, mestres de la Llei i fariseus hipòcrites, que tanqueu a la gent l'entrada del Regne del cel! Vosaltres no hi entreu ni permeteu que hi entrin els qui voldrien entrar-hi» (Mt 23,13).

Podem veure com Jesús no entra a formar part de cap de les institucions del moment. Ell és un laic que, en consonància amb el Deuteronomi, predica una religió del cor,¹⁶ i per a mostrar-ho esdevindrà transgressor: cura en dissabte, afirma que la persona humana està per damunt de la llei, no dejuna com mana la tradició, qüestiona la llei de Moisès,¹⁷ va amb pecadors, toca els impurs, gosa corregir la Torà¹⁸ i fins ataca el mateix temple: «Llavors Jesús va entrar al recinte del temple i en va expulsar els qui hi compraven i venien [...] i els deia: —Diu l'Escriptura: El meu

15. Mt 5,17-18.

16. Cf. Mc 7,1-13.

17. Mt 19,1-12.

18. Mt 5,21-48.

Q

temple serà anomenat “casa d’oració”, però vosaltres en feu una cova de lladres». Aquí Jesús fa seves les paraules de Jeremies.¹⁹

Jesús es carrega també la institució en escometre les autoritats religioses: «—Ai de vosaltres, mestres de la Llei, que feu portar a la gent càrregues insuportables, però vosaltres no les toqueu ni amb un sol dit!» (Lc 11,46). Denuncia també els qui fan de la riquesa una prioritat: «—Però ai de vosaltres, els rics, perquè ja heu rebut el vostre consoll! Ai de vosaltres, els qui ara aneu tips, perquè passareu fam!» (Lc 6,24.26). Precisament perquè fou un transgressor de la Llei, Jesús serà titllat de de blasfem (Mc 2,1-12), de boig (Mc 3,21), d'impostor (Mt 7,23), d'endimoniat (Mt 10,25), de fals profeta (Mt 27,62-64) i d'heretge (Jn 8,48).

4. Relectura dels textos profètics en l'ara i aquí del nostre moment històric

El discurs profètic va ser un fet oral, però ben aviat, per inspiració divina, fou posat per escrit. Aquest fet és significatiu perquè el text sobreviu al pas del temps. La paraula profètica oral buscava incidir en una situació puntual mentre que la Paraula, un cop escrita, canvia d'audiència per adreçar-se als hereus d'aquell primer moment. Els textos profètics ens mostren una paraula llegida i rellegida davant de cada nou esdeveniment; per això aquests textos ens interpel·len a nosaltres avui car també la nostra societat necessita una paraula de denúncia i d'anunci.

Amb el concili Vaticà II s'iniciava una etapa d'esperances i portes obertes, una primavera eclesial, una nova Pentecosta. Emergiren els somnis i la utopia es perfilava a l'horitzó. La renovació de l'Església, la passió per la Paraula de Déu, la corresponsabilitat, el paper dels laics en l'Església, el diàleg interreligiós, l'ecumenisme trucaven a la porta. S'accentuava l'ètica, el compromís, la inserció... Es respiraven aires de terra promesa, però a poc a poc la cosa va anar canviant i el paisatge anà prenent colors de desert. No podem dir que som a l'exili, però sí

19. Cf. Jr 7,11.

I la situació de crisi es convertí en *kairós*, un moment propici per a un nou començament.

que vivim la fe com en diàspora. El Concili va fer germinar moltes perspectives i anhels de reforma en l'Església que s'han anat marcint amb el pas dels anys, ofegats per secrets temors, inconfessables pors i ànsies de seguretat. Però no podem perdre de vista que fou a l'exili, en la diàspora, que la predicació dels profetes va donar peu a una reflexió que il·luminà la realitat present i va fer possible l'aposta pel futur. Així, doncs, gràcies a la tasca profètica, el temps de l'exili, lluny de ser un temps de degradació, esdevingué una època de gran fecunditat. La fe es despertà amb el xoc; les Escriptures es completaren, es van reforçar les estructures comunitàries i s'aprofundí en el tema de la aliança. Gràcies a l'aportació, primer d'Osees, després de Jeremies, més tard d'Ezequiel i el Deuterioisaïes, s'arribarà a un nou concepte d'aliança més personal, més íntim. Aquests profetes desenvoluparen una teologia del cor portant els oients a un ferm compromís d'estimar Yhwh amb radical sinceritat. I la situació de crisi es convertí en *kairós*, un moment propici per a un nou començament.

Ens preguntem alguna vegada què dirien avui els antics profetes? Tots coneixem homes de Déu del nostre temps com són Hélder Câmara, Pere Casaldàliga, Óscar Romero i tants d'altres de noms menys coneguts que han donat la seva veu a tanta gent que, tot i tenir veu, no és escoltada.

Jo ho sintetitzaria en cinc punts, cinc grans tragèdies del nostre temps que clamen al cel:

1. *La riquesa creix però només a favor d'alguns.* Segons l'informe d'Oxfam del gener de 2018, el 82% de la riquesa mundial generada durant l'any passat va anar a parar a mans de l'1% més ric de la població mundial, mentre que el 50% més pobre —3.700 milions de persones— no es va beneficiar gens ni mica d'aquest creixement. La concentració de riquesa segueix imparable. La supervivència de la humanitat no és compatible amb la sobira-

nia salvatge dels Estats i dels mercats. Ja no és la *polis*, amb les seves institucions de govern políticament representatives qui regula l'economia, sinó que són els interessos de les altes finances que imposen el seu joc als Governos que sovint esdevenen titelles en les seves mans.

2. *La tragèdia del refús de milers d'emigrants.* La pobresa i les guerres que omplen de sang el planeta, juntament amb les persecucions religioses i polítiques, obliguen milers de persones a deixar llurs països per acabar malvivint en camps de concentració quan no troben la mort en la Mediterrània. La Declaració Universal dels Drets Humans, en l'Article 13 afirma: «Tota persona té dret a abandonar qualsevol país, àdhuc el propi, i a retornar-hi», però l'article ha quedat en paper mullat. La immigració és il·legal i per tant penalitzada.

3. *Escalada en la carrera d'armaments acompanyada de l'ús i abús de tota mena d'armes.* Els anys posteriors a la segona guerra mundial han propiciat que les grans potències acumulessin gran quantitat d'armes nuclears amb capacitat per destruir el planeta. I, dia a dia, s'hi van apuntant nous països que exhibeixen provocativament el seu mortífer arsenal. Per tant, també avui cal condemnar l'imperialisme i l'armamentisme de les grans potències. Resulta escandalós el cinisme de governants de diferents països que s'omplen la boca de valors mentre en la penombra fan el gran negoci amb la venda d'armaments. I en ple segle XXI podem constatar que la tortura, les deportacions i les neteges ètniques no són pas coses de temps passats.

4. *El genocidi ecològic.* El capitalisme sense entranyes que porta a l'empobriment pobles sencers tampoc no té miraments pel que fa al planeta. Les darreres generacions han anat creixent i malmetent a tort i a dret el nostre entorn natural. S'han massacrat espècies animals, s'ha enverinat al mar, s'ha contaminat l'aire i l'aigua i s'ha desforestat la selva, veritable pulmó del planeta. I no estem pas parlant de futuribles. Els mitjans de comunicació ens proporcionen gairebé cada dia notícies preocupants sobre rius i mars contaminats, boscos destruïts, disminució de

la capa d'ozó i pluja àcida. Sequeres perllongades, inundacions sobtades i ciclons tropicals ens parlen d'un planeta que s'està dessagnant. Quin futur deixarem en herència a les generacions futures? Hem passat per alt la Bíblia o l'hem llegida malament en allò que fa referència a la cura de la creació. Déu confià el planeta als humans, però aquests s'han tornat depredadors de la mare terra. Trobem en la narració dels primers capítols del Gènesi una tendència contínua i creixent a suggerir una connexió íntima entre l'ésser humà i la creació, des de l'aspecte més bàsic fins al més complex. Això s'adverteix en el fet que la humanitat és creada el mateix dia que els animals (Gn 1,24-27), i que el mateix Adam és format de la terra (Gn 2,7) i que l'aliança que fa Déu després del diluvi (Gn 9) es fa no solament amb la humanitat, sinó amb tots els éssers vius de la terra. Per tant, Déu disposa el conjunt de la creació com una comunitat profundament interdependent. El Papa Francesc prou va donar un toc d'alerta amb l'encíclica *Laudato Si*, però lamentablement sembla haver-se quedat en brillants paraules que no han estat preses seriosament pels qui tenen responsabilitats en aquest camp.

5. *S'ha oblidat la transcendència*, un fet de lamentables conseqüències. S'ha perdut el sentit del Misteri; hem deixat Déu de banda i la nostra gent, ofegada per un materialisme sense sostre, s'està morint de set de transcendència. S'ha perdut la fe, però credulitats de tota mena apareixen arreu i nous ídols troben altars en totes les cantonades. Podríem parlar de la idolatria del poder, de la idolatria del diner, de la idolatria del consumisme, de la idolatria de l'ordre i la seguretat nacionals... per citar-ne només algunes. Ídols que no deixen de cobrar-se les seves víctimes. L'Església catòlica hauria de reconsiderar els seus esquemes teològics en termes de la nova visió contemporània del món, si vol ser portadora de Bona Notícia. La realitat de Déu és i seguirà essent eterna, però el llenguatge amb què expliquem aquesta realitat és contingent.²⁰ Tenim davant dels ulls un gran repte.

20. Aquest tema està tractat àmpliament en el llibre del jesuïta belga Roger LENAERS,

Sí, també avui, malgrat tants i tants sorolls que distorsionen el missatge, si afinem l'oïda, podrem sentir el fibló dels textos profètics que ens volen obrir els ulls i sobretot el cor. I podem preguntar-nos: davant d'aquests greus atropellaments, què diuen les institucions de les Esglésies? Cal reconèixer que pel que fa a l'atenció als pobres i a les necessitats l'Església és pionera, però... ¿per què no juga més fort en la defensa de les llibertats, en la defensa de la dignitat de la dona, o és més agosarada a l'hora de retraduir el missatge evangèlic als homes i les dones d'avui? ¿Pren el relleu de la torxa profètica o una prudència malentesa la porta a mantenir una equidistància? Recordo les paraules de Pere Casaldàliga en una entrevista feta per Pere Martí: «Tota acció humana és també política. Una acció pastoral també ho és, d'una banda o d'una altra. Quan es vol considerar neutral, ja es queda de la banda d'allà, defensant el status vigent». ¿Podria donar-se el cas que interessos poc evangèlics possessin fang a les ales de certes institucions? ¿Podem creure que en els nostres temps el culte és expressió de la fe i que va agermanat amb la justícia? Aquests interrogants haurien de generar un toc d'alerta. Aviat podria ser massa tard.

Però no podem passar per alt que la denúncia va sempre agermanada amb l'anunci que dona pas a l'esperança. També en aquest nostre temps descobrim un oratge d'esperança. Em remeto de nou als textos del papa Francesc i a tants joves —i no tan joves— que es desvetllen amb noves sensibilitats. Sí, la preocupació per la supervivència de la humanitat genera solidaritats en tots els indrets del planeta. El nombre d'ONG's va en augment i hi ha una consciència crítica emergent que, tot i que és minoritària, comença a fer-se sentir.

També avui l'Esperit ens xiuxiueja les paraules del Mestre «Jo us envio», «No tingueu por», i això ens hauria d'esperonar a comprometre'ns de valent per frenar el canvi climàtic, desarmar aquest planeta, treballar per la pau i protegir els drets fonamentals d'homes i dones, especialment dels més vulnerables. Sí, certament que una nova consciència es desvetlla arreu del món i això és una gran notícia. Si els cristians ens quedéssim en la rereguarda, no estariem traïnt el missatge del Mestre?